
HISTORIOGRÁFIA

A történelem mint tudomány és szakma: az Oroszországi történelem (Rosszjszkaja Isztorija) című folyóirat öt éve (2007–2012)

A. N. Medusevszkij az Oroszországi Tudományos Akadémia Történeti-Filológiai Osztályán tartott beszámolója írott változatának bevezetőjében kifejti, hogy a vezető tudományos folyóiratban az orosz história, a történetírás és a kutatómódszertan kérdéseivel foglalkoztak. Az országban és a történettudományban végbement változások alapján a kiadvány történetében három szakasz különíthető el, amit nevének változása is tükrözött: alapításától 1991-ig Isztorija SzSzsZR-nek, azután 2008-ig Otyecsesztvennaja Isztorijának, végül Rosszjszkaja Isztorijának hívták. Medusevszkij a harmadik periódusban volt főszerkesztő. A szerző előadásában szól a folyóirat koncepcionális alaptételeiről, tudományos prioritásai struktúrájáról, a történettudomány társadalmi, szakértői funkciójáról, a tudományos kommunikációk rendszerében elfoglalt helyéről, végül a fejlődési perspektívákról és célokról. Mindezek, úgy véljük, nemcsak a magyar szakemberek, de a hazai olvasóközönség figyelmére is rászolgálnak.

Medusevszkij rámutat, hogy a hagyományos megismerési módszerekkel nem kapunk meggyőző válaszokat napjaink olyan alapvető kihívásaira, amit a globalizáció, az információk változása és a kultúrák sokfélesége támaszt a humán tudományokkal, közte a történettudománnyal szemben. A tudományos közösség minderre a feleletet a kognitív történelem elméletében találhatja meg. Radikális paradigmaváltásként a hagyományos narratív megközelítésekről át kell térni az analitikus módszerekre, amiről a folyóirat 2008/5. számában írtak. Ugyanígy szükség van a historiográfiai koncepciók és a történelemtudomány módszertanának megújítására. A kiadványban az előbbiekről kerekasztal-beszélgetések és viták anyagait jelentették meg 2009-ben és 2010-ben, amelyekből kitűnik az, hogy milyen tradíciókat kell megőrizni és miket elvetni. Így egyfelől fontos eltávolodni a történelembeli politikai dogmáktól és az ideologizált elképzelésektől, másfelől folytatni

kell a klasszikus orosz történetírás hagyományait, nyitni a világ tudománya felé, szélesíteni a kutatások forrásbázisát és módszertani spektrumát.

A főszerkesztő a folyóirat tudományos prioritásai közül kiemeli többek között a kutatás során feltárt tények hitelessége kritériumainak meghatározását, a történeti megismerés különböző irányzataihoz való viszony tisztázását és a szociológiai, jogi, gazdasági és antropológiai módszerek alkalmazását a történelemtudományban. Az előbbieken alapján vizsgálták például a társadalomtörténet, a mindennapok históriája kérdéseit és a nemek (gender) problematikáját. A vitákban hangsúlyt kapott az életszínvonal és a társadalmi konfliktusok kapcsolatáról szóló korábbi nézetek revidálása, az életmód történeti változása kritériumainak tisztázása, a szociális tendenciák paramétereinek pontosítása és a különböző társadalomtudományoktól eredő információs források elemzési módszerei. A folyóiratban nagy fontosságot tulajdonítottak a gyors társadalmi változások közepette lezajló szociális és kulturális adaptáció tér- és időbeli keretei és kognitív alapjai vizsgálatának. A szerzők bemutatták, hogyan reprezentálódott az orosz história a világ különböző részein, továbbá az országok közötti információcserét, az egyes kultúrák kommunikációját a változó történelmi szituációkban és a forradalom utáni emigráció kapcsán az orosz kultúra hatását a világ egyes tájain. A kiadványban elemezték az európai és amerikai emigráns orosz diaszpórák tevékenységét, szociokulturális adaptációját és felvázolták a további kutatási irányokat.

A szerkesztőség kiemelten kezelte a regionális történeti problematikát. Anyagok jelentek meg a Volga-vidékről, az Uráli régióról, Szibériáról és Dél-Oroszországról. A folyóiratban elemezték az oroszországi polgári társadalommal kapcsolatos vitatott kérdéseket. Így a történeti jelenség kritériumait, kialakulásának kezdetét, fejlődésének menetét és összetevőit és historiográfiáját. Megkülönböztetett figyelmet fordítottak az értelmiségi közélet alakulására. A Mérföldkövek c. kötet megjelenésének 100. évfordulójára kerekasztal-beszélgetés anyagát tették közzé „Értelmiség és hatalom Oroszországban. 1909-2009” címmel a 2009/6. számban, amelyben különböző tudományágak művelői, napjainkban is aktuális módon, felhívták a figyelmet a forradalmi válságok békés eszközökkel történő megoldására és ebben az értelmiség szerepére. A folyóiratban többször foglalkoztak az egyház, a politikai hatalom és a társadalmi csoportok viszonyrendszerével. 2007-ben az 1917. februári forradalom 90. évfordulója alkalmat kínált a forradalmak okainak, szakaszolásának, társadalmi hatásának és történetírásának újragondolására (2007/6. szám). A forradalom közelgő centenáriuma kapcsán Medusevszkij szerint fel kell vetni majd olyan kérdéseket, mint a politikai

rendszer legitimitása, stabilitása, átalakításának módjai és az utóbbiak társadalomszociológiai tényezői. A szerkesztőség úgy véli, hogy az átgondolt reformok lehetnek a forradalmak alternatívái a jogállamhoz vezető úton. Így a folyóiratban eddig hiányzó témák jelentek meg 2008-2010-ben. Ilyen volt a parlamentarizmus, a konstitucionalizmus, az abszolutizmusról az alkotmányos monarchiára való áttérés, a demokratikus többpártrendszer és a konzervatív és a liberális politikai tradíciók története Oroszországban. Mindezek a szerző szerint napjainkig aktuálisak maradtak.

A főszerkesztő ezután a történeti ismeretek társadalmi funkcióit elemzi. Rámutat, hogy egy akadémiai kiadványnál ezek közül a legfontosabb a heurisztikai funkció. Be kell mutatni a társadalmi változások olyan stratégiáját és technológiáját, amelyekkel a fontos célok a leoptimalisabb módon és a legkisebb áldozatokkal elérhetők. A folyóiratban az előbbieket szerint vizsgálta a polgári viszonyok és a jogállam kialakítása irányába tett modernizációs reformokat. A 2011/1. számban a Nagy Reform 150. évfordulójára, a 2012/2-ben pedig Sztolipin reformjairól jelentettek meg írásokat. 2012-ben nemzetközi kerekasztal-beszélgetés résztvevőinek összehasonlító elemzését közölték az oroszországi és a kínai modernizációról. A kiadvány szerzői részletesen bemutatták az orosz államiság fejlődését a legkorábbi időszaktól egészen a XX. századig. A folyóiratban megjelentek az újkori orosz történelem olyan vitatott problémakörei (köztük az orosz birodalom bukásának és a forradalomnak az okai, a Nagy Honvédő Háború eseményei, a szovjet és a posztszovjet átalakulás pozitív és kudarcos momentumai), amelyek megosztják a tudományos közösséget. A 2008 és 2011 között közölt írások új elméleti, metodikai megközelítésekkel és forrásokkal elősegítették a szovjet történeti periódus átgondolását a politikai hatalom természetéről, represszióinak következményeiről, hanyatlásának okairól és az átalakítás lehetőségéről. Az utóbbival kapcsolatban kiemelnék a 2011/6. számban megjelent „Peresztrojka és a Szovjetunió bukásának okai az analitikus történelem szemzőgéből” című anyagot. A szerkesztőség fontos feladatának tartotta, hogy teret adjon a történészek, régészek, nyelvészek tudományos érvekkel és forrásokkal alátámasztott, ugyanakkor nem populista és publicisztikai jellegű vitájának. A folyóiratban szó esett (2008/3. szám) az orosz történelem iskolai oktatásának koncepcióiról és módszereiről. Medusevszkij hangsúlyozza a kiadvány szerkesztőinek hármas célját: 1. a tudományos fogalmak kidolgozását, a történeti folyamatok logikus magyarázatát, 2. a különböző orosz történeti periódusok vizsgálata közötti aránytalanságok mérséklését, 3. az eltérő kutatási irányzatok, nemzedékek és tudományos iskolák egymás iránti figyelmének erősítését.

Ezután a főszerkesztő a folyóiratnak a modern tudományos kommunikációk rendszerében elfoglalt helyéről szól. Rámutat, hogy napjainkban változik a tudományos közlemények struktúrája. Fontos az új tények megjelenítése, a kutatók nemzetközi kapcsolatainak elősegítése, az akadémiai és a felsőoktatási, a központi és a regionális központok információcseréje és a bibliográfiai munka intenzitásának fokozása. A folyóiratban közölt anyagok átfogják az oroszországi história minden részét, a történetírás minden területét és műfaját, így a történelemtudomány fontos információforrását jelentik. Medusevszkij kiemeli, hogy korszerűsítették a publikációk tartalmát és szerkezetét. Növelték a történeti kutatások elméletéről és módszertanáról szóló írások számát, a vitatott témákat reprezentáló anyagokat, radikálisan megváltozott a fővárosi és a vidéki szerzők aránya (az utóbbiak javára), nagyobb teret kaptak a felsőoktatást képviselő szakemberek és a rokon társadalomtudományok történelemmel foglalkozó reprezentánsai. A szerkesztőség erősítette a partneri együttműködést az USA, Németország, Kína, Magyarország, Izrael, Szerbia, Dél-Korea és más országok szakembereivel. A folyóirat 2007/5., 2008/6. és 2009/6. számaiban nemzetközi kerekasztal-beszélgetések anyagát tették közzé. A szerkesztőbizottságba nagy-britanniai, németországi és magyarországi (*Szvák Gyula* professzor) ruszisztikai kutatási központok neves tudósai kerültek be. Beszámoltak a külföldi, Kelet-Európa és Oroszország történetével foglalkozó tudományos centrumok, köztük a Szvák Gyula professzor vezette ELTE BTK Ruszisztikai Központ tevékenységéről. Oroszországi és külföldi tudományos tanácskozásokon mutatták be a folyóiratban megjelent anyagokat. Az utóbbiak között említi a főszerkesztő a budapesti Ruszisztikai Központban tartott konferenciákat. Igen fontos a folyóirat szerzőinek bibliográfiai ténykedése: historiográfiai szemléket, recenziókat közölnek, áttekintik az oroszországi históriáról szóló új szerzeményeket, közzéteszik a doktori értekezések jegyzékét. A kiadvány az oroszországi és a külföldi egyetemeken, könyvtárakban és kutatási központokban interneten is hozzáférhető. Így megvan a lehetősége a ruszisztikáról, az Oroszország-ismeretről és az orosz históriáról szóló adatbank kialakításának.

A főszerkesztő befejezésül azt taglalja, hogy milyen szerepet tölt be a folyóirat a szakmai közösség feladatainak teljesítésében. Rámutat, hogy a tudományos paradigmaváltáskor a kiadvány a modern történelemtudomány elméleti átgondolásának komplex programjával lépett fel. Medusevszkij hangsúlyozza, hogy a történelmet szigorúan vett tudományos kutatási stratégiával, etikai mércével és magas szakmai színvonalon tanulmányozták, amit a jövőben is folytatni kívánnak. A tudományos elvek és módszerek

elvetése ugyanis, mint kifejti, egyfelől politikai romantikához, másfelől a racionalizmus és az empirikus kutatások tagadásához vezet az emocionális nagyítások és az idealizált valóságkép kedvéért. A folyóirat előtt álló távlatokat az analitikus történetíráson nyugvó új problémák megjelenítése, új forrásoknak és szerzőknek a kutatómunkába való bevonása jelentik. A következő öt évben kutatni kell a globális és regionális történelem, a modernizáció, az oroszországi államiság összefüggésrendszere, a nemzeti identitás, a forradalmak és a politikai reformok és a XXI. század eleji posztszovjet átalakulási folyamat problematikáját. A folyóirat szemben áll az olyan negatív tendenciákkal, amikor a történeti múltat szűk politikai célok elérésére használják fel. A főszerkesztő hangsúlyozza, hogy nem áll szándékukban egyes történeti periódusok tanulmányozását abszolutizálni más szakaszok kárára.

Medusevszkij rámutat, hogy a kiadvány tartalmi és módszertani paramétereit több fórumon ismertették és megvitatták. Így a 2011. május 12–13-i szentpétervári előadásorozaton. A főszerkesztő egy beszélgetésben fejtette ki álláspontjukat a történelem iskolai oktatásáról a Történelem című tanároknak szóló tudományos-módszertani folyóirat 2011/16. számában. A kiadványban az analitikus elméleti és módszertani megközelítésekkel, az összehasonlító eljárásokkal, az egyes koncepciók bizonyításával arra törekednek, hogy leválasszák a látszólagos elemeket a valós információkról és mindezzel szigorúan vett tudományos eredményeket mutassanak fel. Így maradhat a folyóirat az aktuális elméleti és módszertani kérdésekre válaszoló fundamentális akadémiai kiadvány.

A. N. Medusevszkij: Isztorija kak nauka i professzija: zszurnal „Rosszizszkaja Isztorija” za pjaty let (2007–2012). [A történelem mint tudomány és szakma: az Oroszországi történelem című folyóirat öt éve (2007–2012)]. Rosszizszkaja Isztorija. 2012/4. 228–237. o.

Kurunczi Jenő